

DUBRAVKA BALEN-LETUNIĆ

*Arheološki muzej u Zagrebu
Trg N. Šubića Zrinskog 19
HR- 10000 Zagreb
dbalen@zamz.hr*

IVAN RADMAN-LIVAJA

*Arheološki muzej u Zagrebu
Trg N. Šubića Zrinskog 19
HR- 10000 Zagreb
iradman@zamz.hr*

IZVORIŠTE ARHIVSKIH PODATAKA: IZVADCI IZ PUTNIH BILJEŽNICA JOSIPA BRUNŠMIDA O RIMSKIM NALAZIMA S DUNAVSKOG LIMESA

**UDK 904 (36:497.13)
Stručni rad**

Uz kratak prikaz razvoja Narodnog zemaljskog muzeja do dolaska Josipa Brunšmida za kustosa, a potom i ravnatelja Arheološkog odjela Narodnog muzeja u Zagrebu, radom su obuhvaćene i Brunšmidove putne bilježnice (Skizzenbücher) kao dio vrijedne arhivske baštine. Iz njih su, sukladno naslovu članka, izdvojeni dijelovi koji se odnose na nalaze i hrvatska nalazišta dunavskog Limesa.

*Ključne riječi: Brunšmid Josip, putne bilježnice, podunavski limes
Key words: Brunšmid Josip, sketch books, Danube limes*

Među mnogobrojnom i sadržajem raznorodnom arhivskom građom koju čuva zagrebački Arheološki muzej za struku je nedvojbeno najvažnija dokumentacija u vezi s arheološkom građom prispjelom u muzej. Najstariji podaci potječu još iz 1828. i 1829. godine koje su bile ključne za osnutak muzeja u Zagrebu (DESPOT 1960: 136–137). Tada je, naime, Ljudevit Gaj u svoj kulturni program uvrstio i osnivanje muzeja kako se starine s naših prostora ne bi odnosile u muzeje Beča i Budimpešte. Da njegov poziv nije bio uzaludan, svjedoče i mnogobrojni darovi u novcu i predmetima koji su pristizali u Pravoslavnu akademiju, u to vrijeme visoki znanstveni zavod u Zagrebu. Od 1838. godine prikupljanje arheoloških predmeta nastavilo se u okviru tada utemeljene Narodne čitaonice, a osnutkom Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva 1841. i Matice ilirske 1842. ukazala se potreba da se te tri, za kulturu ključne ustanove smjeste u zajedničku zgradu. Za tu svrhu kupljena je 1846. gornjogradska palača grofa Dragutina (Karla) Draškovića Trakošćanskog i u nju smješten Narodni dom. Početak je to javnog djelovanja Hrvatskog narodnog muzeja s bogatim

prirodnjačkim i arheološkim zbirkama i bibliotekom.¹ Prvim muzejskim »čuvarom« (kustos) gotovo svih muzejskih zbirki imenovan je Dragutin Rakovec, a potom se sređivanja muzejske građe prihvatio umirovljeni c. k. major Mijat Sabljar (MIRNIK 1990: 14–18; HÖLBL 1990: 67–69). Dobar organizator, vrstan crtač, pedantan i brižan te nadasve marljiv čovjek sredio je i sastavio prvi katalog numizmatičke zbirke koju je obogatio darivanjem svoje dugo i pomno prikupljane numizmatičke kolekcije. Uskoro se skrbio gotovo o cjelokupnom fundusu muzeja, pa je i autor prvih muzejskih inventarnih knjiga. Prema njima se i danas, zahvaljujući točnim podacima i precizno crtanom građom, s lakoćom mogu prepoznati predmeti pohranjeni u zbirkama. Kako smo napomenuli, Sabljar nije bio samo »čuvarom« numizmatičke i arheološke nego i mineraloške, petro-faktološke, botaničke, zoološke, sfragističke zbirke te zbirke starih listina i rukopisa. Putujući od Senja do Boke Kotorske, prikupljao je za muzej raznorodnu građu, a uz to u putne bilježnice zapisivao je svoja zapažanja pri obilasku samostana, crkava, arheoloških lokaliteta nadopunjavajući ih planovima i tlocrtima ili preciznim crtežima spomenika pretpovijesnih i povijesnih razdoblja, a arhivski važne dokumente je prepisivao ili ih je dao prepisati. Sabljar je naime, bio vojni građevinski inženjer tako da je njegova dokumentacija – bilo da je riječ o muzejskoj ili terenskoj – uzor točnosti. Tridesetak njegovih putnih bilježnica, danas razasutih po mnogim kulturnim ustanovama u Zagrebu, neprocjenjiv su izvor podataka.² Njegovim bilješkama i crtežima s puta po Dalmaciji poslužio se i čuveni njemački povjesničar i epigrafičar Theodor Mommsen tako što je njegove prijepise tekstova s različitih antičkih epigrafičkih spomenika uvrstio u *Corpus Inscriptionum Latinarum* ističući u riječima zahvale njegovu zaslužnost i dobrohotnost (CIL III/1 1873: 279).

Nitko prije Sabljara, i dugo poslije njega sve do dolaska Josipa Brunšmida, dugogodišnjeg ravnatelja Muzeja i osnivača katedre za arheologiju zagrebačkog Sveučilišta, nije se odlikovao tolikim znanjem i marljivošću.

Dolaskom Šime Ljubića 1867. godine za »čuvara« arheološkog odjela, a potom 1871. i ravnatelja Narodnog zemaljskog muzeja, zbirke su planski popunjavane ne samo darivanjem, otkupom već i arheološkim iskopavanjima. Radi toga je organizirao mrežu muzejskih povjerenika – arheologa amatera – koji su po njegovim uputama i nadzorom prikupljali građu, ali i obavljali iskopavanja (BALEN-LETUNIĆ – RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1999: 251–256). Vrlo brzo, već 1875. objelodanjena je prva objava prikupljenog numizmatičkog materijala, tiskanjem njegova znamenitog djela *Opis jugoslavenskih novaca* (LJUBIĆ 1875), a potom 1890. i popisa zbirke rimskog carskog novca pod naslovom *Numizmatička zbirka od najstarije dobi do cara Dioklecijana* (LJUBIĆ 1890). Premda je bio skloniji obradi pisane građe – epigrafija, numizmatika, pisani izvori – 1876. prihvatio se izradbe kataloga dotada prikupljene građe pretpovijesnih razdoblja pod naslovom *Popis predmeta iz predhistoričke dobe u Nar. Zem. Muzeju u Zagrebu* na stranicama *Viestnika* (LJUBIĆ 1876: 1–56), glasila koje je 1870. pokrenuo. Uredio je četrnaest svezaka koji su sadr-

Slika 1
Figure 1

1 LJUBIĆ 1870: 3–16; VUKOTINOVIĆ nakon 1870; BOJNIČIĆ 1882: 56–64; HOFFILLER 1921a,b: 23–24, 41–43; ŠEPER 1945: 65–68; VINSKI GASPARIĆ 1966: 8–11; MIRNIK 1996: 17–39.

2 MIRNIK 1981: 209–240; VUJNOVIĆ 1990: 26–31. Za izvore koji se odnose na muzeološku djelatnost Mijata Sabljara cf. *Muzeologija* 28, 1990, 33–75.

žavali njegove brojne autorske priloge. Drugi, mnogo bogatije i kvalitetnim crtežima opremljen katalog ili *Popis arheološkoga odjela Nar. Zem. Muzeja u Zagrebu*, obuhvaća građu iz Egipatske i Pretpovijesne zbirke tiskan je godine 1889 (LJUBIĆ 1889: 1–25, 26–192). To još i danas citirano djelo pruža osnovne podatke i crteže predmeta o prikupljenoj građi pretpovijesnih razdoblja kojima je to bila prva, a nekima od njih i do danas jedina objava.

Značenje koje muzejske zbirke imaju danas u zemlji i svijetu zasluga je Josipa Brunšmida koji je prikupio golemi fundus dajući mu čvrste znanstvene temelje.³ Muzejskom glasilu *Vjesnik* promijenio je grafički izgled te ga, ne samo kvalitetom pisanih radova, već i vizualno uveo u europsko časopistvo tog vremena. Školovan na bečkom sveučilištu, kao i njegov prethodnik Ljubić, doktorirao je tezom *Zur Geschichte der griechischen Colonien in Dalmatien*, a dio doktorata tiskan je u Beču 1898. pod naslovom *Die Inschriften und Münzen der griechischen Städte Dalmatiens* (BRUNŠMID 1898; MIRNIK 1973: 3–8). Tijekom cijeloga radnog vijeka numizmatičkoj je zbirci posvetio posebnu pozornost te joj je darovao svoju vrijednu zbirku od 9000 komada starog novca. No, s jednakom je pažnjom istraživao i objavljivao građu iz gotovo svih pretpovijesnih razdoblja, te antike i srednjovjekovlja. Stručnjak svjetskog ugleda, ali i vrstan organizator, postojeću je mrežu muzejskih povjerenika reorganizirao angažirajući veliki broj ljudi različitih profesija – liječnika, profesora, učitelja, svećenika, trgovaca, bilježnika, ali i seljaka koji su obrađujući zemlju i najčešće nalazili arheološke predmete – koji su na terenu uz građu sakupljali i različite podatke koje su muzeju dostavljali u posebnim, za tu svrhu tiskanim kovertama oslobođenim poštarine. Brunšmid je gotovo svakodnevno pisao ili odgovarao na desetke pisma muzejskih povjerenika, a velik dio tih pisama objavljivao je u muzejskom glasilu *Vjesnik* u rubrici *Izveštaji muzejskih povjerenika i prijatelja*. Valja imati u vidu da je Brunšmid mrežom muzejskih povjerenika pokrивao područja međuriječja Save, Drave i Dunava, tj. od Zemuna do Sutle te od Drave do Hrvatskog primorja koja su bila pod nadležnošću muzeja. Jednako tako, redovito se dopisivao s eminentnim arheolozima iz gotovo svih srodnih europskih ustanova.

Tijekom radnog vijeka, poglavito 1894. 1895. god. poduzeo je brojna putovanja – obilazeći lokalitete, revnosno je provjeravao i nadopunjavao podatke dobivene od muzejskih povjerenika. Mnoge je i sam otkrivao, a neke od i njih istraživao, što je zamjetljivo iz bogatog popisa njegovih radova (VEJVODA – MIRNIK 1979:17–22). Na tim putovanjima sa sobom je redovito nosio *Skizzenbuch*, odnosno blok za crtanje tvrdih korica, džepnog formata (21 x 14 cm) koji su u to vrijeme služili za skiciranje, odnosno crtanje izvan ateljea. Jednako je formata i jedna bilježnica kupljena u papirnici F. C. Kunz u Beču. Tanjih je listova papira na kojima su njemačkim jezikom tiskane rubrike preuzete od Eugena Bormanna, uglednog profesora epigrafije bečkog sveučilišta; naziv predmeta, mjesto nalaza, materijal, dimenzije, oblik i očuvanost predmeta, broj i oznaka mjesta gdje se čuva otisak (otisak u bugaćici), bilješka o vremenu natpisa i uvjetima nalaza. U njih je Brunšmid bilježio i svoja zapažanja, crtao arheološku pokretnu i nepokretnu baštinu, unosio popise muzejskih povjerenika, putne troškove, razgovore s ljudima različitih profesija i tome slično. Podatke koji se odnose na arheologiju sistematizirao je po lokalitetima te ih prepisao, a predmete pažljivo preisao na »kartice«. Podatke o građi, osim u kartice, unosio je i u knjigu inventara. Svaka »kartica« nosi signaturu Sk. (*Skizzenbuch*), broj i stranicu bilježnice iz koje su podaci preneseni, odnosno prepisani.

Zbog raznolikosti podataka putne su bilježnice, ne samo Brunšmidove, izvorište za proučavanje arheološke ostavštine, povijesnih, političkih i društvenih prilika tijekom 19. i 20. stoljeća. S rastom zbirki rastao je i arhiv muzeja, ali putne se bilježnice, premda se muzejska tradicija održala

3 RENDIĆ-MIOČEVIĆ 1979: 23–30; DIMITRIJEVIĆ 1979: 41–53; DIMITRIJEVIĆ 1981: 47–63; HOFFILLER

1935: 3–4. Za nadopunu literature o J. Brunšmidu cf. VEJVODA – MIRNIK 1979: 22.

gotovo do danas, više ne prilažu u arhivsku dokumentaciju. Izvješća bilo putna ili terenska pisana su strojopisom, a u novije vrijeme na osobnom računalu i ne sadržavaju, ili vrlo rijetko, podatke izvan struke. Autore odaje tek njihov potpis.

Ovom prilikom, kako je i naslovom naznačeno, donosimo prijepise zapisa iz putnih bilježnica u kojima Brunšmid spominje nalazišta i nalaze s dunavskog limesa na prostoru Hrvatske, kao i preslike stranica na kojima su ti podaci potkrijepljeni crtežima.

Slika 2

Figure 2

PUTNA BILJEŽNICA I (*Skizzenbuch I* = Sk I)

(7/5 1905)

VUKOVAR – Nikodem Vlašić. *Ima opet nekoliko prehistorijskih posuda iz Vukovara i dva vinska vrča rimska iz Sotina, jedan obični bronsani kelt i bakrenu sjekiru (crtež). Vrijednost 25 – 30 kruna, ali traži 100 kruna, pa stoga nisam kupio.* (Sk. I, str. 14)

8/5 1905

DALJ – Bankir i veleposjednik Hofmann ima osim više diluvijalnih kostiju (lijepa lubanja od *Cervus eurycerus* sa oba roga, koji su nepotpuni) i nešto rimskih i prehistorijskih starina. Med ostalim jedna zemljana lampa *SEXTVS/F*, lijepa oštećena rimska posuda sa reljefnim ornamentima, žuto firmisovana, nekoliko željeznih rimskih i sredovječnih predmeta. Nisam mogao osobno s njime biti, jer je bio bolestan i prilegao.

DALJ – Julius Weiss, trgovac vinom ima starih novaca. Nešto je prodao nekom gospodinu iz Stolnoga Biograda (*Lichtenecher*). Nisam mogao viditi ništa, jer je bio na putu.

DALJ – trgovac Josip Škiva (gospođa Hrvatica, rodom iz Karlovca) ima slomljenu halštatsku urnu (kaneliranu), ulomak halštatske zdjelice s manjkajućom vertikalnom ručicom i ulomak rano rimske posude, željezan rimski nož, slomljen nakit sredovječni sa filigran radnjom, od tuča, običnih rimskih novaca srebrnih, velikih bronsanih i bakrenih, jednu drahmu grada Apollonije, jedan denar

obitelji Papia. Na ciglani na sjevernom kraju sela našao se lijevi lav od obična para kamenih lavova. Mnogo je stvari (naročito posuda prehistorijskih) prodao preprodavaocu H. Batoru, umirovljenu željezničkom oficijalu u Zomboru, koji obično u Dalj zalazi.

DALJ – Ferdinand Schmiederer, postolar (Hrvat). Glavni je sabirač i trgovac starinama. Bator je baš danas (8/5) od njega odneo 5 – 6 rimskih novaca i željezni pupak od štita,⁴ za što je u odsutnosti vlasnika ženi platio 3 Krune, čime Schmiederer nije zadovoljan. Bator je već mnogo prodao, a i već spomenutom gospodinu (Lichteneck) u Stolnom Biogradu, za kojeg ima tri male zemljane halštatske posude, plaćene sa 1 Krunom po komadu. Bator mu obično ostaje dužan i plati tekar iza nekog vremena. Za jedan latenski mač mu je platio 30 Kruna, za koji je Schmiederer sâm dao 24 Krune. Schmiederer je šiljao i u sarajevski muzej, koji je od njega stvari kupovao, ali mu ih i vraćao, jer su bile preskupe. Bator je na to više plaćao nego što su Sarajevci nudili. (Sk. I, str. 15–16)

8/5 1905 – Dr. Paul Traeger iz Berlina od nekoga vremena dolazi u Srijem, gdje kupuje diluvijalne kosti i starine. U Vukovaru je za 200 for kupio oveću zbirku kostiju od Nikodema Vlašića, ali ne za sebe nego navodno za neki muzej u Berlinu. Kupovao je i u Sotinu. Iz Novih Banovaca poslao mu je kolar Höger zemljanih posuda prije jedno 14 dana, dočim sam bronsanu rimsku narukvicu mogao kupiti za muzej. Iz Indije poslao je Traeger u jesen 1904 navodno oko 50 Kgr. starina (i kostiju?), što ih je skupio po obližnjim pustarama i iz Indije je (željezni mač sa ciglane). Traegera gravira i ta činjenica, što je baš on najviše navukao velikog župana Hideghethyja da osnuje županijski muzej. Čini se, da ga je vodila misao, da stvori dobro fundiran zavod protiv zemaljskog zavoda, kraj kojega bi on (koji se je finim društvenim formama velikom županu ulagao), mogao za sebe nabavljati starine i izvoziti ih u Njemačku. (Sk. I, str. 17)

9/5 SARVAŠ – ovdje se bavi sakupljanjem Karl Penzinger, koji šilje Traegeru u Berlin. Pred uskrš je poslao 2 puna sanduka. Nisam ga našao kod kuće, jer je bio u Osijeku. Traeger ga je jesenas pozvao u Vinkovce i poveo u Srijem sa sobom na dulje vremena. Uz put ga je častio i na rastanku mu dao kao nagradu 5 for. Čini se da je toga čovjeka sasma za sebe predobio, a šilje mu još i sada katkada njemačkih knjiga.

Učitelj Klausner, rodnom Sarvašanin, tekar je nekoliko mjeseci ovdje te nije imao prilike sakupljati; obećaje da će to u ostalom od sele činiti. Dobio sam od njega nekoliko hrbina, koje je još učitelj Schäfer sabrao. Vidio sam u Klausnera nešto novca, ali su svi noviji. Ima par komada denara ugarskih od Ferdinanda II iz skupnoga nadođaja u loncu u Erdutu.

SARVAŠ, Herrschaftschügel. Neolitička naseobina sa keramičkim proizvodima koji odgovaraju onima u Streimovom vinogradu u Vučedolu kod Vukovara. Ovdje imaju vinograde (dole) Matthais Utzi, Josef Gassenheimer, Andreas Enderle, (gore) Karl Schnur, Leopold Firli, Georg Gasser. Ima tu i rimske cigle (od grobova

i ulomaka latensko – rimskih sivih posuda (urne, zdjele). M. Utzi je jedini u novije vrijeme rigolovao, ali je nađene stvari opet zatrpao. Obećao je, da će ih ubuduće čuvati. (Sk. I, str. 18–19)

PUTNA BILJEŽNICA II (Skizzenbuch II = SK II)

3/10 1901. LOVAS. Pokojni župnik Hartel darovao je predašnjih godina prehistorijskih predmeta, koji su se našli u novom vinogradu iza kalvarije na južnoj strani sela. Obišao sam taj vinograd i vidio po površini ulomaka zemljanih posuda; međ ostalim od sivih posuda latenskog

4 Po svemu sudeći nije riječ o jednom od dva umba koje je V. Hoffiller objavio u *Vjesniku Hrvatskog arheološkog društva* 1912. godine; cf. HOFFILLER 1912: 67.

doba. Kremena nisam spazio. Na uglu ispred vinograda ima ošančen gradac, na kojem su krstovi kalvarije. Tu je valjda bila »turska«(?) kula. U ostrmini ceste južno od crkve vide se ostanci trijuh krušnih peći ovoga oblika (crtež). Tu su se našli i pećnjaci (crtež), što je Hartel muzeju darovao. U župnom vrtu nalazilo se je rimskih novaca, jedno željezno (?) koplje, koje još nisam dobio i bronzan prsten XVIII. vijeka. (Sk. III, str. 31.)

1902 9/4. SOTIN, kuća Andrije Ilkić br. 77. Nađeno prije jedno 40 godina u kućnom vrtu zajedno sa okruglim šupljim stupom. Žrtvenik od vapnenca (0.70) d., 0.35 šir.⁵ U vrtu fundamenti, tako te posađene šljive ne napreduju, pa iza nekoliko godina usahnu.

SOTIN, Gavro Kušić, k br. 142. Momci rigolovali vinograd više skele (u Novoselo) i našli grobo sa paljevinom. Dvije posude sam kupio a bio je još tanjur, koji se je zdrobio pa ga nisu pokupili. (Sk. II, str.54)

1902 9/4. OPATOVAC. Gjoka Mihajlović ekonom našao u svom vinogradu u Baščini pri rigolovanju (leži spram kapele sv. Petke kod šume zapadno od sela) mnogo hrbina od suđa, dva lončića (jedan čitav darovao, drugi oštećen se zametnuo) bronsanog doba. U blizini u Lazićevom vinogradu bilo mnogo većih lonaca sa pepelom i kostima, a u svakom većem jedan manji. Odande sačuvao dječak Mihal Mulato jedan lončić, koji sam kupio.

U selu se nalazi rimskih novaca od kojih sam vidio jedno 20. Počinju sa Gordianom III (Nikaia), a bilo je Claudius II, Aurelian, Probus, Numerianus, Constantinus i njegova familija, Valentinijan I i njegova familija. Od kasnijih novaca vidio sam komada iz vremena Leopolda I.

1902 9/4. MOHOVO. Kovač našao željezni (od čelika) nož sjekač od jedno 0.30 m duljine. Naznačih oblik ovako (crtež). Doznao sam za to u Šaregradu.

Nalazi se tu i novca. Da li rimskih ne znam, ali srebrnih madžarskih od Leopolda I. sigurno.

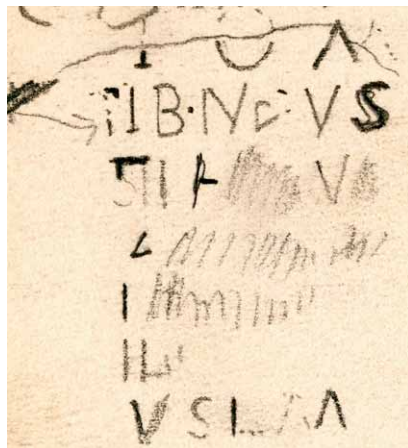
ŠARENGRAD. Pripisao sam po pripovijedanju Stipana Gjipenovića kod prijašnjih bilježaka. Nalazi se rimskih novaca (vidio sam jedan Konstantinovog doba) i iz vremena Leopolda I. (Sk. II, str. 55)

PUTNA BILJEŽNICA IV (Skizzenbuch IV = Sk IV)

(1904 19 i 20/4)

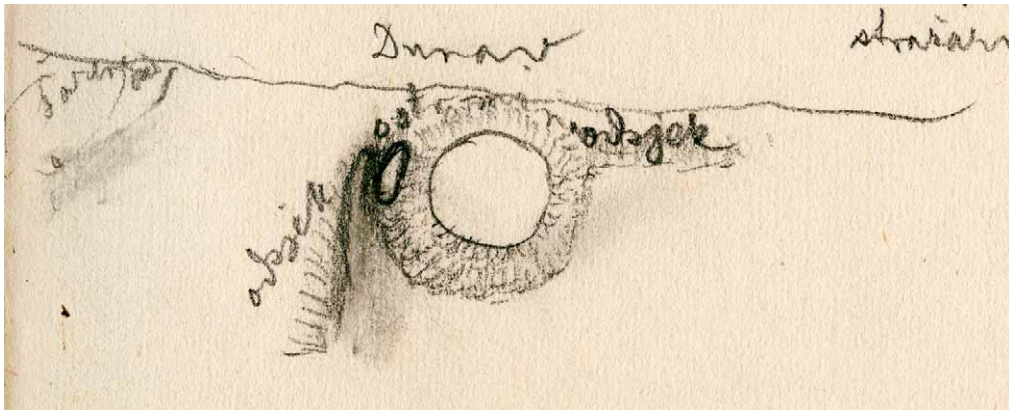
ŠARENGRAD. Na istočnoj strani ima čunjasti mali, ali strmi brežuljak Gradac (Gradina) sa dubokim šancem na okolo i strmom šancem na zap. strani. Visina po prilici 25 m – 30 m nad cestom. Promjer na briežuljku 9–10 m. Arsenić je pokušao kopati te je gore našao komadića kamena i ciglje i školjke, a na obronku criepića. Moguće je pomisliti na rimsku stražarnicu koja je imala pogled u barbarsku zemlju. (Sk. IV, str. 23) (BALEN-LETUNIĆ 2004: 18, T. 9:3)

⁵ Po crtežu je nesumnjivo riječ o žrtveniku posvećenom Jupiteru (I O M), no nema podataka o sudbini tog spomenika.

Slika 3

Figure 3

Slika 4

Figure 4

ILOK kod turske skele u vlastelinskom vinogradu (?). Eksponiran humak sa šamcima. Zbijeg za naselbinu u Živkovića vinograda etc? Rimska stražarnica? (Sk.IV, str. 24)

ILOK. Jugoistočno od pravosl. groblja našao je Madžarević zidan rimski grob provaljen. Rimski novac od Fauste priložen. U blizini tri groba (dječja) sa cigljom poredanom na način krova. (crtež)

Na kraju Šimića strane prema Ljubi na l. strani na općinskom pašnjaku više puta se na plitko vidilo kostiju. Na jednom mjestu našao Arsenić uz kostur oštećenu posudu (rimsku vjerojatno). (crtež) (Sk. IV, str. 25)

HARASTIN. Kod regulacije Vuke istočno od sela naišlo se na zidan rimski grob koji su radnici razrušili. Tom prigodom nađena je i vapnenjačka ploča sa reljefom, od kojega se spasila samo maska ženskog lica, surovo rađena. Vis. 0.18, šir. 0.16, deblj. 0.06. Prilično izlizano. (crtež)⁶ (Sk. IV, str. 45)

VINKOVCI, kamen. Ulomci sa napisom. (Sk. IV, str. 54–55)

1. 0.32, 0.31, 0.14 (KS 764 D)⁷

2. 0.255, 0.16, 0.17 (KS 764 A)

3. 0.15, 0.20, 0.12 (KS 765)

4. 0.10, 0.20, 0.135 (KS 764 F)

5. 0.155, 0.27, 0.15 (KS 764 B)

6. 0,085, 0.08, 0.105 (KS 765)

7. 0.06, 0.11, 0.11 (KS 764 J)

8. 0.155, 0.16, 0.08 (KS 764 G)

9. 0.24, 0.28, 0.075 (KS 764 C)

10. 0.125, 0.18, 0.15 (KS 764 H)

6 Daljnja sudbina tog spomenika nije poznata.

7 KS = Kameni spomenici, cf. BRUNŠMID 1904–1911

11. 0.15, 0.20, 0.16 (KS 764 E)

12. 0.10, 0.16, 0.125 (KS 764 K)

13. 0.16, 0.175, 0.15⁸

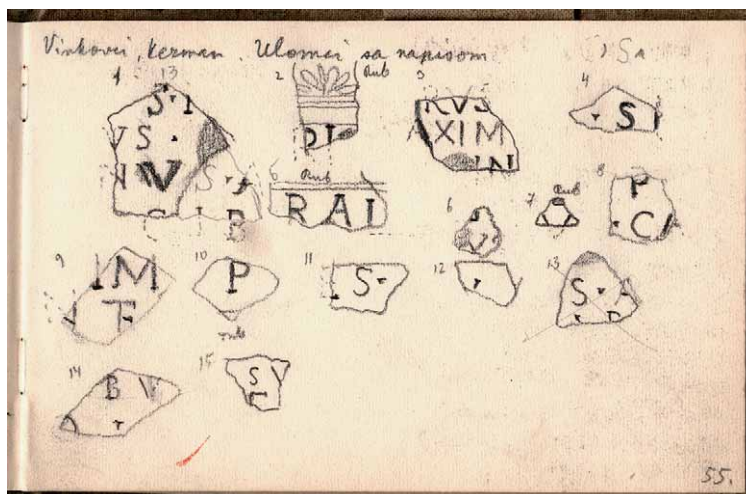
14. 0.155, 0.255, 0.13 (KS 764 L)

15. 0.125, 0.145, 0.15 (KS 764 I)

1	0.32	0.31	0.14 (negativ)	Skupina spatula 2, 8, 9 4, 5, 7, 11, 10, 1, 13, 12 14, 15 Inzercija 3, 6
2	0.255	0.16	0.07	
3	0.18	0.20	0.12 (negativ)	
4	0.10	0.20	0.135	
5	0.155	0.27	0.15	
6	0.085	0.08	0.165	
7	0.06	0.14	0.19 (negativ)	
8	0.155	0.16	0.08	
9	0.24	0.28	0.075	
10	0.105	0.18	0.15	
11	0.15	0.20	0.16	
12	0.10	0.16	0.125 (negativ)	
13	0.16	0.175	0.15 (negativ)	
14	0.155	0.255	0.13 (negativ)	
15	0.125	0.145	0.15	

Slika 5

Figure 5

Slika 6

Figure 6

⁸ Taj ulomak nije naknadno publiciran, no zanimljivo je da je osobno iskrizao taj crtež.

Skupa pripadaju

2, 8 i 9

4, 5, 7, 11, 10, 1, 13,

12

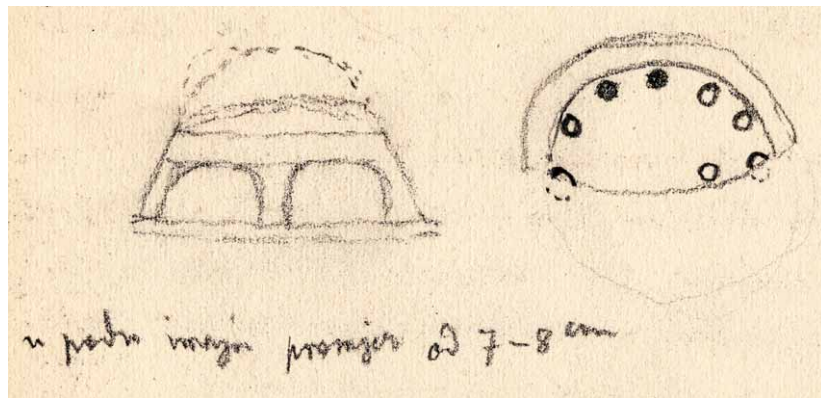
? 14, 15

Drugamo 3, 6

1904 6/4

VINKOVCI, rimska peć spram kuće br. 6.b (Miroslavljević) na bosutskom bajeru.

(crtež) Debljina zida 14–15 cm. Debljina gornjeg poda 22 cm. Gornji pod i gornji svod bijahu izmazani. Pod je bio cigljom pokriven, a svod izložen crijepom, izvan kojeg se je okolna zemlja spekla. Luknje u podu imaju promjer od 7–8 cm. (Sk. IV, str. 56)

Slika 7

Figure 7

PUTNA BILJEŽNICA V (Skizzenbuch V = Sk V)

(1893)

ILOK, Devalug, sarkofag nađen u zimi 1893 po prilici 0.80 duboko, kada se je rigolovala zemlja neposredno kod krsta da se sadi američka loza. Nema nikakva ukrsa. Vapnenjak.

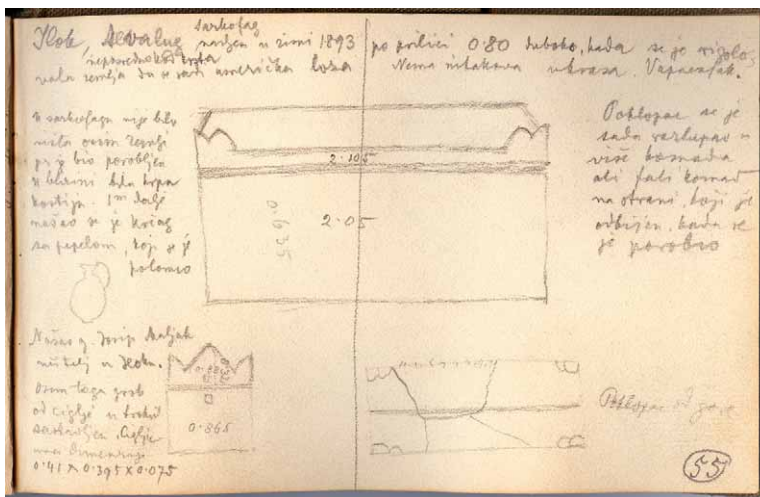
U sarkofagu nije bilo ništa osim zemlje pa je bio porobljen. U blizini bila hrpa kostiju 1 m dalje našao se je krčag sa pepelom, koji se je polomio.

(crteži)

Poklopac se je sada razlupao u više komada ali fali komad na strani koji je odbijen, kada se je porobio.

Našao g. Josip Maljak, učitelj u Iloku. Osim toga grob od ciglje u trokut sastavljen. Ciglja ima dimenzije 0.41 x 0.395 x 0.075. (Sk.V, str. 55)

ILOK krstbajer na brežuljku po kazivanju g. Maljaka nalazi se sudje i kosti iz starinskih grobova. Ljudi sada tamo zidaju kuće.

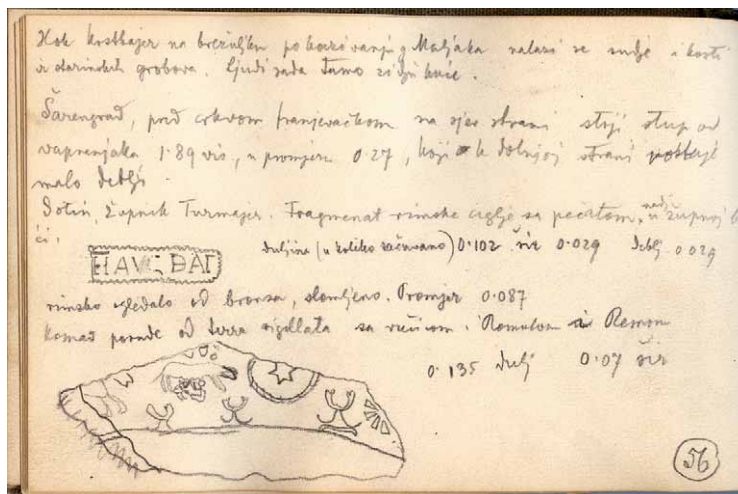

Slika 8
Figure 8

ŠARENGRAD, pod crkvom franjevačkom na sjev. strani stoji stup od vapnenjaka 1.89 vis., u promjeru 0.27, koji k donjoj strani postaje malo deblji.

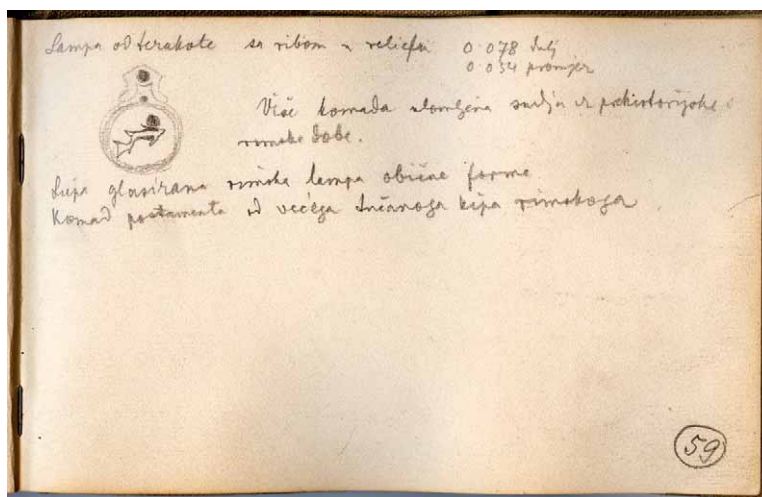
SOTIN, župnik Turmajer. Fragmenat rimske ciglje sa pečatom, nadjen u župnoj bašči. Dužina (u koliko sačuvano) 0.102 šir. 0.029 deblj. 0.029. (crtež) rimsko ogledalo od bronce, slomljeno. Promjer 0.087.

Komad posude od terra sigillata sa ručicom i Romulom i Remom 0.135 dulj, 0.07 šir. (crtež) (Sk. V, str. 56)

Slika 9
Figure 9

- La Tène fibula, u mjestu 0.093 (crtež)*
Rimska obična Ambrustfibula 0.08
Rimska lampa od crvene zemlje 0.063 PHOETASPI
Rimska provinc fibula 0.056 (crtež)
Rimska fibula 0.058 Posrebrena (crtež)
Narukvica u obliku zmijsa. Promjer 0.062, debljina 0.002, Postrance 0,006 (crtež)
Ringschlussel, bronca 0.036 (crtež)
Ključ rimski od željeza 0.05 (crtež) (Sk. V, str. 57)
*Kelt od bronza bez ušice. Sa svake strane po jedna okrugla rupica za učvršćivanje. dulj 0.096
 šir. gore 0.042 deblj. gore 0.032 (crtež)*
Bronsani fragment oble fibule. Promjer 0.045 (crtež)
Željezno koplje sa Düllom, 4 puta probušeno na bodu 0.092 (crtež)
Zlatna mala sjekirica 0.015 duljina (crtež)
*Intaglio od fleischfarb kamena sa karneolovim i bielim pjegama i prugama. Dioskuri sa
 konjima, kopljima i zvjezdama, jedan spram drugoga. (Sk. V, str. 58)*
*Lampa od terakote sa ribom u reliefu 0.078 dulj 0.054 promjer. Više komada ulomljena sudja
 iz prehistorijske i rimske dobe. Liepa glasirana rimska lampa obične forme. Komad postamenta od
 većega otučenoga kipa rimskoga. (crtež) (Sk. V, str. 59)*

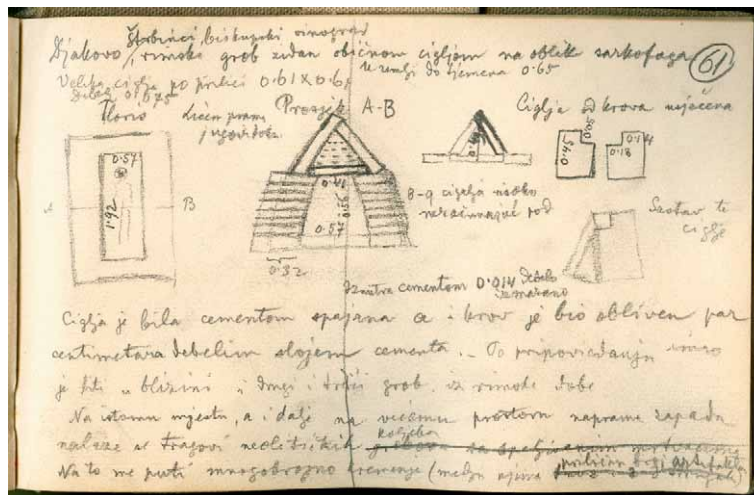

Slika 10

Figure 10

DJAKOVO, ŠTRBINCI, biskupski vinograd, rimski grob zidan običnom cigljom na oblik sarkofaga u zemlji do tjemena 0.65. Velika ciglja po prilici 0.61 x 0.61. (crteži) Ciglja je bila cementom spajana a i krov je bio obliven par centimetara debelim slojem cementa. – Po pripovijedanju imao je biti u blizini i drugi i treći grob iz rimske dobe.

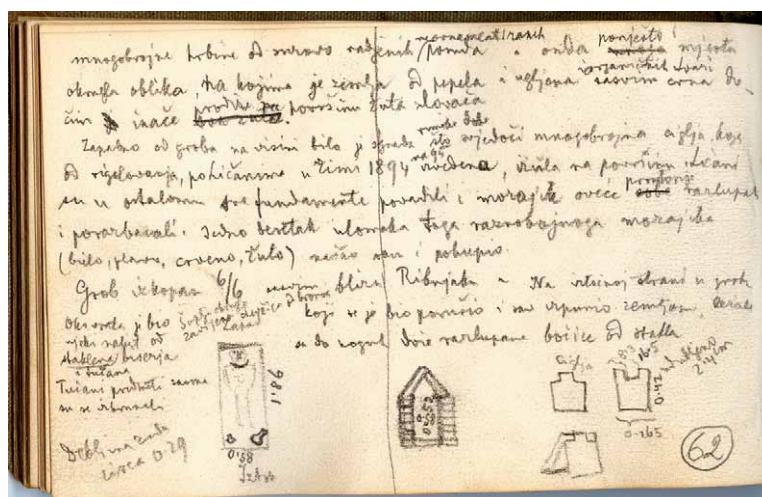
Na istomu mjestu, a i dalje na većem prostoru naprama zapadu nalaze se tragovi neolitičkih koljiba. Na to me puti mnogobrojno kremenje (među njima priličan broj artefakata). (Sk. V, str. 61)

Slika 11

Figure 11

Zapadno od groba na visini bilo je skroz rimsko doba što svjedoči mnogobrojna ciglja koja od rigolovanja, po Ličanima u zimi 1894 na 95 izvedena, izišla na površinu. Ličani su uostalom sve fundamente povadili i mozajik oveće prostorije razlupali i porazbacali. Jedno desetak ulomaka toga raznobojnoga mozajika (bijelo, plavo, crveno, žuto) našao sam i pokupio.

Slika 12

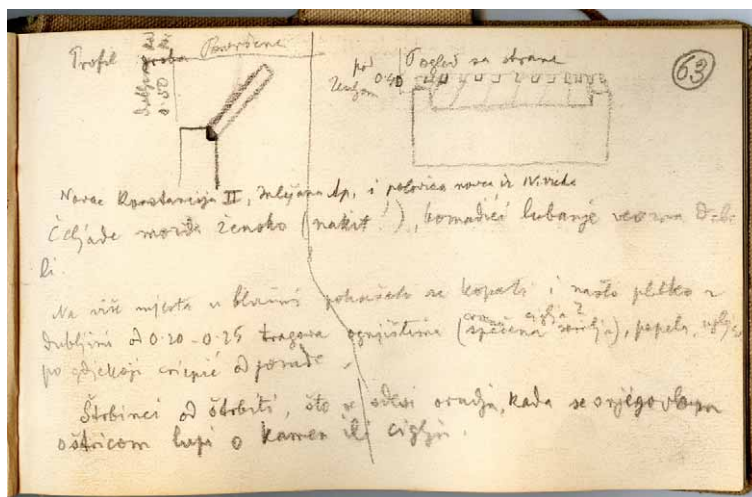
Figure 12

Grob izkopan 6/6 sasvim blizu Ribnjaka – Na istočnoj strani u grobu koji se je bio porušio i sav izpunio zemljom. Našli su do nogu dvie razlupane bočice od stakla. (crteži) (Sk. V, str. 62)

(crteži) Novac Konstancija II, Julijana Apostate i polovica novca iz IV. vieka. Čeljade možda žensko (nakit!), komadići lubanje veoma debeli.

Na više mjesta u blizini pokušalo se kopati i našlo plitko u dubljini od 0.20 – 0.25 tragove ognjištima (crvena spečena zemlja, ciglja?), pepela, ugljena i po gdje koji criepić od posude.

Štrbinci od štrbiti, što se sdesi orudju, kada se s njegovom oštricom lupi o kamen ili ciglju. (Sk. V, str. 63)

Slika 13

Figure 13

Novci, koji su se našli počinju Trajanom. Imam jedan od star. Faustine (?) Julije Domne, sr. fals. Severa Aleks. Više od Klaudija II., Proba, te od vladara IV. vieka. Srebrnih sam vidio u sadžije od S. Severa i Aleksandra. ... ima sadžija vel. bakr. od Valentinijana. Novci prestaju Valentinijanom i Valensom. Vidio sam svega preko 250 kom. novaca. (Sk. V, str. 64)

PUTNA BILJEŽNICA VIII (Skizzenbuch VIII= Sk.VIII)

VINKOVCI. 28/9 1900 G. Antun Marek, mesar u Vinkovcima, k. br. 518 našao je u svojem dvorištu na istomu mjestu (u istom zidanom rimskom grobu) odakle potječe zlatan prsten, srebrna fibula, bronsana posudica u obliku poprsja) bakreni vrč 0.23 vis, sastavljen od tri komada i zdrepan (crteži)

bronsana zdjela 0.235 duga i pokidana. Ručica duga 0.115, sačinjena je od istoga komada lima, a ne predstavlja duljinu od prilike 0.06, promjer gore od prilike 0.10

Kupljeno za 8K za muzej. (Sk. VIII, str. 14)

SOTIN Jakob Szabo Kbr.? (prije Eduard Mazarek). God. 1891 je prijašnji vlasnik kad je kopao podrum naišao na zidan rimski grob sa kosturom, uz koji je bio prsten. Cigljom je taracao dio

svoga dvorišta, a ima je jednostavne i duple. To je na kraju ulice u Grabovo na lijevo. Tuda u pokrajnu ulicu, uz put navodno nalaze se grobovi. Meni se čini da bi uz cijeli put u Grabovo iz Sotina do Szaboa moglo biti grobova, pošto su ... nalazišta starina.

SOTIN, zbirka župnika Turmayera⁹

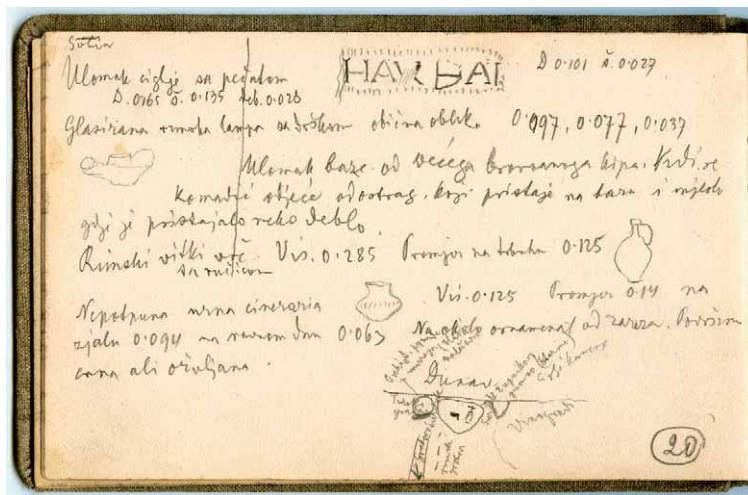
- 1) Narukvica od bronse sa zmijama na kraju. Iskopana 1881 na ciglani. Promjer 0.065 i 0.058. Širina 6 mm. Zmijске glave stilizirane sa gukama u daljinu od 3.5 cm
- 2) Prsten sa CA VI R· I.
- 3) Bronsana rimska fibula II. vijek, Ciglana 1879.
- 4) Ključić od bronsa (crtež) D. 0.036. Nađen 1877 u vrtu kuće br. 116.
- 5) Okov od bronsa (patina skinuta) (crtež) 0.082, Župski vrt 1881.
- 6) Rimski ključ (crtež) D. 0.057, d. Luka 0.024, Ciglana 1880.
- 7) Jedna strana emajlirana roščića za barut XVII v. Iskopana 1876 u vrtu kuće br. 116. 8) Rimsko ogledalo, promjer 0.086, slomljeno. Od ruba 7 mm daleko vidi se zarez naokolo. Ciglana 1880. Kod vađenja razlupano na 5 kom. (Sk. VIII, str. 15)

SOTIN

- 9) Okrugli prutić sa izbojcima (ulomak žvala) (crtež) D. 0.076, deblj. 0.012. Ciglana 1881 zajedno sa 10 i 11.
- 10) Kotačić od tuča. (crtež) Promjer 0.043. Na protivnoj strani se vidi komad željeza (ukras na kajišu). Ciglana 1881.
- 11) Veća konveksna pločica, u sredini rađena na proboj. Raskinuta na troje, a neznatniji ulomci fale. Promjer 0.058 (crtež) S protivne strane dvije previnute kukice. Ciglana 1881.
- 12) Ocilo za kresanje vatre umetnuto u držak od bronse. D. 0.058. Vis. 0.026 (crtež)
- 13) Sjekirica od zlata. $\frac{3}{4}$ # teško. Nađeno 1880 u Surduku u župskom vrt (crtež) D. 0.015
- 14–15) Razne perle, privjesci i t.d.
- 16) Zemljana lampa III–IV. vijek sa pečatom PHOETASPI. Iskopana g. 1880 na ciglani skupa sa ogledalom br. 8 D. 0.065, šir. 0.044, vis. 0.022.
- 17) Ulomak posude od terra sig. sa vučicom koja doji Romula i Rema. Nađ. g. 1877 u klancu preko puta od opć. kuće.
- 18) Kruglja od bronse bez patine. Nađena 1880 kraj bare prema Tompojevcima (atar Sotin).
- 19) 3 kom jedne zdjele od terra sig. sa girlandom u reljefu.
- 22) bronsani prsten sa nastavkom za navlačenje luka (crtež) D. 0.021, š. 0.018. Nađen na njivi g. 1876.
- 23) Lampa II. vijeka sa reljefom (delfini u reljefu) (crtež) 0.078 0.055. Iskopana 1878 na ciglani. (Sk. VIII, str. 16)
- 24) Kelt od bronsa bez ušice, a sa dvije rupice (crtež), u novije doba naoštrena. D. 0.097 š. oštrice 0.04. (crtež) po strani (crtež)
- 26) sredovječna kopča rađena na proboj
- 26) Srednje la Tenska fibula sa iglama (patina skinuta), na doljnjem kraju prelomila (crtež) D. 0.093. Vis. 0.019.
- 28) Kasnorimska fibula mit Zwiebelknöpfen od bronsa d. 0.081, š. 0.05. (crtež) Ulomak ploče od zemlje sa geom ornamentima Deblj. 0.01
- 29) Lampa IV. vijeka, tanjur razbijen. Pečat C DESSI 0.078, 0.055, 0.028.

⁹ Tu je zbirku J. Brunšmid predstavio u *Vjesniku Hrvatskog arheološkog društva*, cf. BRUNŠMID 1901: 140–145.

- 30) Ulomak oklopa sastavljen od tankih pločica (crtež) D. 0.027, š. 0.014.
 31) Bronsani utez (crtež) obična oblika. Gore bilo umetnuto (crtež) ...A.
 32) (crtež) Fibula od bronsa, kasnija, D. 0.06, š. 0.036, bez igle (Sk. VIII, str. 17)
 SOTIN. Ulomak ciglje sa pečatom, D 0.165, š 0.135, deb 0.028.
 Glasirana rimska lampa sa drškom obična oblika 0.197, 0.077, 0.037
 Ulomak baze od većeg bronsanog kipa. Vidi se komadić odjeće odostrag, koji pristaje na bazu i mjesto gdje je pristajalo neko deblo. (crteži)
 Rimski vitki vrč sa ručkom. Vis. 0.285. Promjer na trbuhu 0.125.
 Nepotpuna urna cineraria. Vis. 0.125. Promjer 0.14 na zjalu 0.094 na ravnom dnu 0.063. Na okolo ornament od zarez. Površina crna ali ožuljana. (Sk. VIII, str. 20)

Slika 14

Figure 14

KUPINOVO, ciglana Vendelina Klema. Prigodom kopanja zemlje u oktobru 1899 za gradnju ciglje našlo se na više grobova sa paljevinom, a uz njih raznovrsnije biserja, bronsanih i srebrnih nakita i t.d. Nabavio Dr. Petar Marjanović i odstupio muzeju. (Sk. VIII, str.34)

OSIJEK, muzej. Pečati na posudama od terra sigillate¹⁰

- 1) Velik ulomak plitke zdjele BANNACVS FE D. 37mm, š. 5mm 367
- 2) Dno velike zdjele. GIPPI?M D. 27, š. 3 2409
- 3) Dno velike zdjele. PAT?RI?CI MA 2398 Na dnu dole urezano SISES
- 4) Dno velike zdjele. IMPRITO M 2414 (Osijek 1895)
- 5) Dno velike zdjele. VEGETI?M 2407
- 6) Dno velike zdjele. STABIRVS F 2391 Zucker

¹⁰ Brunšmid je ove podatke, bitno dopunjene, objavio u svojim arheološkim bilješkama u Vjesniku Hrvatskog arheološkog društva, cf. BRUNŠMID 1901: 130–137.

- 7) Dno velike zdjele. VICTORINVS F 2382 Zucker
- 8) Dno velike zdjele. VTEREFELIX 2384 top. voj. 1895
- 9) Dno velike zdjele, fragment. / I N? M 2415 (1895)
- 10) Dno velike zdjele, fragment. / I?I?M 2386
- 11) Polovica zdjele. IANVAR M 2403
- 12) Ulomak manje zdjelice. HA?BIL 2432
- 13) Ulomak manje zdjelice. OTTACI 1995
- 14) Dno vel. zdjele. PRIMANVS?FE 2413
- 15) Dno vel. zdjele. IVENTINV ? 2408 (Sk.VIII, str. 40)
- 16) Dno manje zdjelice. SOLLEMNI Dva put udareno, ali drugi put s druge strane 1366
- 17) Dno manje zdjelice. VENICARVS?F 2417
- 18) Dno manje zdjelice. MARTINVS F 2404
- 19) Dno veće zdjelice, fragment. / INO 2418
- 20) Dno veće zdjelice, fragment. CANT / 2431 (1895)
- 21) Dno manje zdjelice. VEGETI?M 2389
- 22) Dno manje zdjelice, fragment. CROBISO / Crobiso 2425
- 23) Dno veće zdjelice, fragment. PV 2421
- 24) Dno manje zdjelice. MACCIM?A F 2392
- 25) Dno veće zdjelice, fragm. MARINVS F 2405
- 26) Polovica veće zdjeli. FIRMVS FE 2385
- 27) Donja polovica smeđe glazirane posude. PRIVATV / 2416
- 28) Dno veće zdjelice. GIPPI?M 2376
- 29) Dno veće zdjelice. C AVR /// M 2426
- 30) Dno veće zdjelice. I?ALIVS FEC 2368
- 31) Dno manje zdjelice. LAITILO 2377
- 32) Manja zdjelica slomljena na dvoje i okrhana. CERALI?MA 2374 (Sk.VIII, str. 41)
- 33) Dno velike posude. FATO FEC 2371
- 34) Ulomak dna veće pos. / I V I X F 2369
- 35) Ulomak dna veće posude. IVLIANVS F 2422
- 36) Ulomak dna veće posude. planta pedis (crtež) 2372
- 37) Ulomak dna veće posude. GIP PI?M 2420
- 38) Ulomak dna veće posude. RI / 2358
- 39) Dno velike posude. IVNIANVS 2339
- 40) Dno velikog tanjura. G?E?L?L?I 2349
- 41) Dno velike posude od falične terra sig. oIXXXIo Osijek Svilara 1895 2353
- 42) Ulomak dna veće zdjele. /CVS?F 2361 (Sr. br. 1)
- 43) Ulomak manje zdjele. VXOPI / 2383
- 44) Dno male zdjelice. BORILLI OF 2423
- 45) Dno male zdjelice. MAMMI 2406
- 46) Dno male zdjelice. PRISCINI M 2419 Dole grafito NC HA
- 47) Dno male zdjelice, fragm. / ADGATI: MA 2370 (=61)
- 48) Dno male zdjelice. SIIXTI?M 2397 (Sk.VIII/str. 42)
- 49) Dno male zdjelice. M?ALL // 2395
- 50) Dno male zdjelice. ERICI?M 2366

- 51) Dno male zdjelice. CATV??I 2380
 52) Dno male zdjelice. VEGETI?M 1247
 53) Dno male zdjelice. / CRVCVRO FE?C 2375
 54) Dno male zdjelice. AVENTINI M 2411
 55) Dno male zdjelice. IITVRI?M 2394
 56) Dno male zdjelice. FIRMVS FE 2412
 57) Dno male zdjelice. DV IVS F 2356
 58) Dno male zdjelice. SEDATI?M 2390 Aquineum
 59) Dno male zdjelice. C?MVRRI in planta pedis 2379
 60) Dno male zdjelice. TITVRONIS 2396
 61) Dno male zdjelice, frag. CADG /// 2400 (= 47)
 62) Dno male zdjelice. SIIXTI?M 2387
 63) dno, manji fragment ATTILI M 2410
 63) a Dno manje zdjelice, frag. TITVS?F 2393 (Sk.VIII/str. 43)
 64) Ulomak dna srednje posude. GIPPI / 2401
 65) Dno srednje posude. QVARTI M 2388
 66) Dno male posude. ČRVA?? 2344
 67) Ulomak dna vel. posude. ...VS FE 2355 Na donjoj strani MSX
 68) Ulomak dna manje posude. / TIIAE. 2347
 69) Ulomak dna manje posude. COTTALVS FE 2428
 70) Ulomak dna veće posude. / EC 2364
 71) Ulomak dna veće posude. COTT / 2373 Na dnu N
 72) Dno velike posude. TASSCA FE 2338
 73) Ulomak dna veće posude. / ?ATTA?P 2341
 74) Ulomak dna male posude. / IM 2365
 75) Ulomak dna manje posude. HA?BILIS?F 2351 (= 2432)
 76) Dno srednje posude. MAMILIAN 2429
 77) Dno veće posude. GENIALIS /// 2350
 78) Mali ulomak dna. / TIOGENI M 2367
 79) Ulomak dna veće posude. GV / 2357 (Sk.VIII/str. 44)
 80) Ulomak dna veće zdjele. / IVE 2360
 81) Ulomak. Reljefni napis izvana na strani. 2359 AVCVS?T?I?N? Augustin?
 82) Ulomak. Reljefni napis izvana na strani. 2345 / ELENIVS /
 83) Ulomak. Reljefni napis izvana na strani. 2402 / NIVS kao pređašnji
 84) Ulomak. Reljefni napis izvana na strani. 2346 ČVLIŠ
 85) Ulomak. Reljefni napis izvana na strani. 2348 / ERVS
 86) Ulomak reljefom urešene posude. Udubljen napis kraj gole figure koja drži žezlo i nejasni predmet zajedno sa odjećom. 2378 :COMITIALIS F?
 86) Ulomak rel. urešene posude 2399. Na vertikalnoj vrpici udubljen napis /OTTA F?
 87) Ulomak rel. urešene posude br. 2354. / VS FE (naopako)
 88) Potpuna mala zdjelica (slomljena) 2298 PAVLI M
 89) Ulomak vel. dna. / S FE Bez. br. (Nuber)
 90) Ulomak ruba. Na vanjskoj strani zapisano. / AXIM /
 91) Ulomak dna. ČIVS F?E? Dole zapisano / A

92) Dno bez pečata veće posude. Dole zapisano IVLIA MIIS (Sk. VIII, str. 45)

OSIJEK, muzej. Nađ. g. 1895. kod gradnje topničke vojarne (Muz. br. 381) Ulomak okrugle baze mramorne figure Herakla, na kojoj se vide prednji dijelovi tijela obijuh stopala i neznatan nastavak (valjda od buzdovana) u l. ruci. Napred napis HERCVLI?AVG?AEL?MARTIN d. 0.195, š. 0.07, deb. 0.05. (Sk. VIII, str. 46)

OSIJEK muzej

1) Ulomak ciglje slomljen LIIG X G P I. (crtež) D. 0.068, šir. 0.023.

Terra sig.

93) Na vanjskom rubu reljefom urešen ulomak na vrpici udubljeno //IIATIMO)

94) Na vanjskoj strani ravna dna zapareno vel. slovima CARXI

95) Na vanjskoj strani fig. reljefom urešena vel. ulomka vel. zdjele. U reljefu MANNIO

96) Na vanjskoj strani reljefom urešena ulomka. Na vrpici udubeno vel. slova RIAL F

97) Dno manje posude sa pečatom u krug IVVENIS?FE?

98) Ulomak dna male posude. ATIM

99) Na vanjskoj strani relj. (životinje) urešene veće zdjele u reljefu (vel. slova) DVOCISI

100) Na debelom rubu vel. zdjele OFICIN 720 (Zucker) Mjera za žito

IVSTINIANI (naopako)

101) Na debelom rubu vel. zdjele IVSTINIANV

102) Na vanjskoj strani rel. ureš. zdjele na vrpici udubeno..VICAS

103). Dno veće zdjele, u dvoje slomljen FIRM... E (Sk. VIII, str. 47)

PUTNA BILJEŽNICA IX (Skizzenbuch IX = Sk. IX)

Fund- und Standort: OSIJEK, lapidarij gradskog muzeja,

Material: mramor krupnozrni

Höhe: 2.30,

Breite: 0.90

Dicke: 0.17

Buchstabenhöhe: 0.19, 0.095, 0.088, 0.088, 0.081, 0.077, 0.070, 0.065, 0.072

Form und Erhaltung: Stela, veoma dobro sačuvana, samo gore okrhana i na doljnjem nastavku.

Nummer und Ortsangabe des Abklatsches:

Wann und von wem copirt:

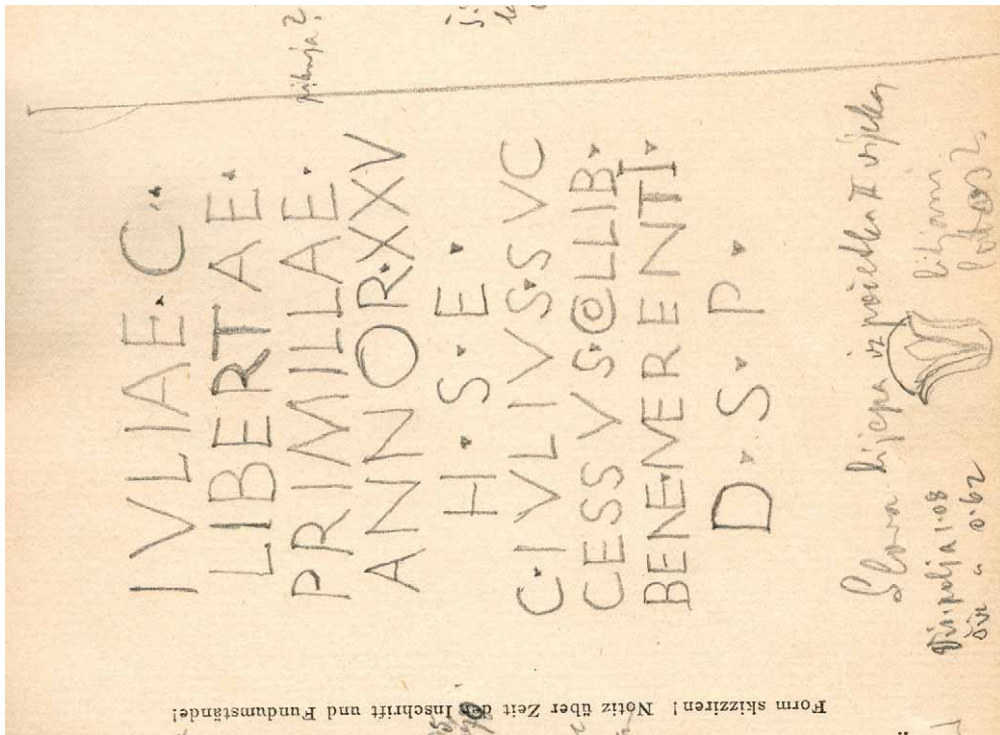
10/10 1900 Brunšmid

(crtež)

Slova lijepa iz početka II. vijeka. Vis. polja 1.08 šir. Polja 0.62 (crtež) ljljani lotos?

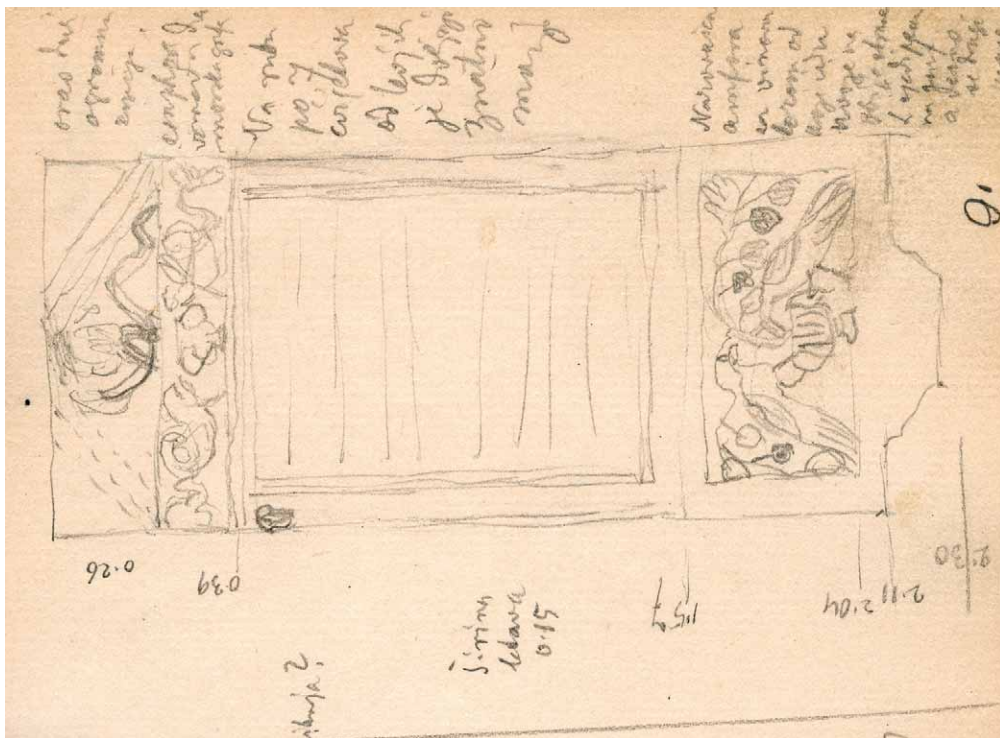
(crtež)

orao drži ogromnu zmiju

Slika 15

Figure 15

Slika 16

Figure 16

amphora između dva morska grifa

Na rubu po 7 cvijetova od kojih je doljnji znatno manji

*Narovašena amfora sa vinovom lozom od koje idu uwoje na obje strane. L sjedi paun na gore a desno se drugi penje*¹¹ (Sk. IX, str. 9)

LITERATURA

- BALEN-LETUNIĆ, D. 2004 – Prilog arheološkoj topografiji šarengradskog prostora. Summary: The contribution to the archaeology of the Šarengrad region. *OZ*, 27/2005: 15–34.
- BALEN-LETUNIĆ, D. – A. RENDIĆ-MIČEVIĆ 1999 – Djelovanje don Šime Ljubića u arheološkom odjelu Narodnog muzeja u Zagrebu. *Zbornik radova Stručnog skupa Osnivači i prvi kustosi Muzeja u Hrvatskoj*, Osijek 11.–12. prosinca 1997. Osijek, 1999: 251–256.
- BOJNIČIĆ, I. pl. 1882 – Hrvatski narodni arheološki muzej. U: *Muzeopis 1846–1996*, katalog izložbe. Zagreb, 1996: 56–64.
- BRUNŠMID, J.
- 1898. Die Inschriften und Münzen der griechischen Städte Dalmatiens. *Abhandlungen des Archäologische-epigraphischen Seminars der Universität Wien*, 13/1898.
 - 1901. Arheološke bilješke iz Panonije i Dalmacije IV. *VHAD*, n.s., 5/1901: 130–137.
 - 1904.–1912. Kameni spomenici Hrvatskoga narodoga muzeja u Zagrebu. *VHAD*, n. s. 7–11/1904–1912.
- CIL III/1, Pars tertia, Dalmatia. De Dalmaticarum inscriptionum auctoribus, s. v. L. Berolini*, 1873: 279.
- DESPOT, M. 1960 – Prvi darovi i darovatelji »Narodnom muzeju« u Zagrebu 1828. *VMKH*, 9/1960, 4: 136–137.
- DIMITRIJEVIĆ, S. 1979 – Josip Brunšmid i Vinkovci /Josip Brunšmid und Vinkovci/. Corolla memoriae Iosepho Brunšmid dicata. *IzdHAD (Vinkovci)*, 4, 1979: 41–53..
- DIMITRIJEVIĆ, S. 1981 – Josip Brunšmid (1858–1929) u svom i našem vremenu i prostoru. *Radovi odsjeka za povijest umjetnosti*, 7/1981: 47–63.
- GÖRICKE-LUKIĆ, H. – Sjeveroistočna nekropola rimske Murse. Osijek, 2000.
- HOFFILLER, J. 1912 – Oprema rimskog vojnika u prvo doba carstva. *VHAD*, n.s., 12/1912: 16–123.
- HOFFILLER, V.
- 1921a. Muzeji Jugoslavije I – Hrvatski Narodni muzej u Zagrebu do 1878. *Jugoslavenska njiva (Zagreb)* 2, 15.01.1921: 23–24.
 - 1921 b. Muzeji Jugoslavije II – Arheološko-historički odjel H. N. M. u Zagrebu od g. 1878. do g. 1920. *Jugoslavenska njiva (Zagreb)* 3, 22.01.1921: 41–43.
 - 1935. Dr. Josip Brunšmid. *VHAD*, n. s., 16/1935: 3–4.
- HÖLBL, N. 1990 – 200. obljetnica rođenja Mijata Sabljara. *ObHAD*, 22/1, 1990: 67–69.
- LJUBIĆ, Š.
- 1870. Narodni zemaljski muzej u Zagrebu. *VNZM*, 1/1870: 3–19.
 - 1875. *Opis jugoslavenskih novaca*. Zagreb, 1875.

¹¹ CIL III 15097; BRUNŠMID 1901: 128–129; PIN-TEROVIĆ 1978: 41; GÖRICKE-LUKIĆ 2000: 29, 32–33.

- 1889. *Popis arkeologičkoga odjela Nar. Zem. Muzeja u Zagrebu*. (Predhistorička sbirka), 1/1. Zagreb, 1889: 26–192.
- 1890. *Popis Arkeologičkoga odjela Nar. zem. muzeja u Zagrebu*. Odsjek II. Svezak I. Numismatička sbirka od najstarije dobe do cara Dioklecijana. Zagreb, 1890.

MIRNIK, I.

- 1973. Prof. Dr. Josip Brunšmid – U povodu godišnjice rođenja hrvatskog numizmatičara. Summary: Prof. Dr. Josip Brunšmid – commemorating the anniversary birth of the Croatian numismatist. *VMKH*, 22/1973: 63–8.
- 1981. Mijat Sabljar u Solinu i Vranjicu god. 1854. Summary: Mijat Sabljar at Solin and Vranjic in 1854. *VAHD*, 75/1981: 209–240.
- 1990. Mijat Sabljar. *Muzeologija* 28, Zagreb 1990, 14–18.
- 1996. Arheološki muzej u Zagrebu. Summary: Zagreb Archaeological Museum. U: *Muzeopis* 1846–1996, katalog izložbe. Zagreb, 1996: 17–39.

PINTEROVIĆ, D. 1978 – *Mursa i njeno područje u antičko doba*. Osijek, 1978.

RENDIĆ-MIOČEVIĆ, D. 1979 – Josip Brunšmid. Corolla memoriae Iosepho Brunšmid dicata. *IzdHAD* (Vinkovci) 4, 1979: 23–30.

ŠEPER, M. 1945 – Hrvatski državni arheološki muzej u Zagrebu. U: *Muzeopis* 1846–1996, katalog izložbe. Zagreb, 1996: 65–68.

VEJVODA, V. – MIRNIK, I. 1979 – Bibliografija radova Josipa Brunšmida. Corolla memoriae Iosepho Brunšmid dicata, *IzdHAD* (Vinkovci) 4, 1979: 17–22.

VINSKI-GASPARINI, K. 1966 – O historijatu i djelatnosti Arheološkog muzeja u Zagrebu. *VMKH*, 15/1966, 6: 8–11.

VUKOTINOVIĆ, LJ. pl. Nakon 1870 – Kratka historija Narodnoga hrvatskoga muzeja. U: *Muzeopis* 1846–1996, katalog izložbe. Zagreb, 1996, 50–55.

VUJNOVIĆ, A. 1990 – Mijat Sabljar i Lika. *Muzeologija*, 28, 1990: 26–31.

SUMMARY

THE SOURCE OF ARCHAEOLOGICAL INFORMATION:
EXTRACTS FROM JOSIP BRUNŠMID'S SKETCH-BOOKS WITH ROMAN FINDS
FROM THE DANUBE LIMES

Among the abundant and diverse archival documentation kept by the Archaeological museum in Zagreb, the archaeologists will without any doubt recognize as the most important the documentation associated with archaeological material that came to the Museum. The earliest data are from 1828 and 1829, the key dates for the foundation of the Zagreb Museum. An interesting and, above all, useful part of that documentation are Brunšmid's sketchbooks (*Skizzenbücher*). Brunšmid kept his notes from his numerous travels in them – while visiting a site he would meticulously double-check and supplement the data he received from the museum commissioners – many of those sites he personally discovered, some of them he also excavated, which is recognizable from his rich bibliography. While traveling he always had a *Skizzenbuch* with him, that is, a notebook for drawing, hard-covered, pocket-sized (21 x 14 cm), which were then used for sketches, that is, for drawing outside the atelier. One notebook, acquired from the F. C. Kunz's bookshop in Vienna, is of the identical format. Its paper is somewhat thinner, and it has headings printed in German, taken over from Eugen Bormann, the respectable professor in epigraphy of the Vienna University: type of the object, founding-site, material, dimensions, form and of degree of preservation, number and sign of the place where the imprint is kept (blotting-paper imprint), note on the period when the inscription was made and the circumstances of the find. Brunšmid also took notes of his observations, sketched archaeological heritage (both movable and immovable), recorded the lists of museum commissioners, traveling expanses, interviews with persons of different professions, etc. He collated the information pertaining to archaeology for different sites and he copied these data, while the drawings of the objects he carefully copied on »cards«. He copied the information on objects both on those »cards« and in inventory books. Every »card« had a shelf-mark Sk. (*Skizzenbuch*), a number and pagination, referring to the notebook from where the information were taken, that is, from where they were copied.

Due to the variety of information, the sketchbooks, not only Brunšmid's, are a source for the research of archaeological heritage, historical, political, and social circumstances during the 19th and 20th century. Together with the growth of collections, the archive of the Museum also increased, but the sketchbooks are no longer placed into the archive documentation, though this museum tradition was alive almost to the present day. Both traveling and fieldwork reports were typed on writing-machines, lately, of course, on the PC's, and they do not contain any information outside the scope of archaeology, or they contain it very rarely.

Rukopis primljen: 14.XI.2008.
Rukopis prihvaćen: 20.XI.2008.